

KJAK

Tóra við Keldu

Alt er ikki happening

Evnið hevur hugtikið mangan rithøvund, og hetta sæst aftur í søguni um Jósef og brøður hansara í 1. Mósebók, í Oliver Twist eftir Charles Dickens frá 18 hundrað talinum, í The Hundred Dresses frá 1944 eftir Eleanor Estes, í Gummi Tarzan eftir Ole Lund Kirkegaard frá 1975 og í About a Boy eftir Nick Hornby frá 2002 – bara fyri at nevna nakrar søgur úr ymiskum tíðarskeiðum. Hetta vísir okkum, at happening, sum í veruleikanum er

ein drepanði trupulleiki fyri nøkur, altið hevur verið ein veruleiki.

Happing í bólki

Í dag eru vit farin at seta orð á trupulleikan eisini vísindaliga, har ein tann fyrsta nágreiniliga kanningin um happening varð gjørd í 70unum av norska granskanum Dan Olweus. Í dag er happening viðurkend sum heimsúmfatandi trupulleiki fyri nøkur børn, ung og vaksin.

Tað er kanska sjálvsagt, at tosið um happening ofta fer inn um skúlagátt. Har eru stórir bólkar av børnum, øll hava einaferð verið næmingar og upplivingarnar eru sera ymiskar – góðar og minni góðar.

Kanningar vísa, at næmingar í happeningini hava fleiri ymiskar leiklutir. Teir kunnu vera happarar, teir, sum verða happaðir ella vera eygnavitni. Hugvekjandi upptøkur av næmingum vísa, at eygnavitni vóru til umleið 85% av tilburðunum av happening, men næmingarnir blandaðu seg sjáldan fyri at hjálpa tí happaða. Leiklutirnir broytast, og tíverri gerast nakrir næmingar, sum eygleiða, hjálparar ella styrkjarar hjá happaranum, aðrir verða verandi uttan fyri, nakrir ríma, og uppافتur aðrir hyggja passivt at. Bara ein lítil partur ger nakað fyri at verja tann happaða.

Hóast tað eru dømi um skúlar, sum hava víst góð úrslit við minkandi happening, so er tað ikki eydnast allastaðni. Tí stóra avbjóðingin er at taka tað, vit longu vita um happening, og umseta tað til effektiva venjing og vilja frá heimi, skúla og í samfelagnum annars.

Tosa opið, men tó...

Vit eiga at leggja okkum í geyma, at allir trupulleikar í sosialum samskipti ella samveru ikki er happening. Tí kann tað eisini vera ein trupulleiki, at aðrir trupulleikar, sum næmingar hava, verða flokkaðir sum happening. Tí til dømis, at onkur kennir seg uttanfyri, at onkur hevur trupult við at finna vinir í flokkinum, at næmingar øsa seg í skúlatíð, at næmingar eru bangnir fyri at koma í skúla ella ikki vilja í skúla, er

ikki altið orsakað av happening.

Kann tað hugsast, at tosað verður ov nógv um happening, heldur enn trivnað? Avgerandi spurningurin er í veruleikanum, hvussu næmingar, sum ikki hava tað gott, skjótt kunnu fáa røttu hjálpin.

Neyðugt er at taka við, at næmingarnir, sum einki kenna til happening, gerast ótryggir av at verða lagdir undir at happa – og hetta skapir enn ein trupulleika.

Trivnaður fyri næmingar verður m.a. tryggjaður, um foreldur, lærarar og vaksin annars miðvíst arbeiða við at brynja teir til eitt livandi og fjølbroytt lív saman við øðrum næmingum, har teir bæði fáa og geva. Vit kunnu tosa um likamligan og fakligan trivnað, har matur, svøvnur, fyrireiking til skúladagin og samvera er avgerandi.

Trupulleikin óivað stórus

Í Barnaútlarpinum 19. januar varð t.d. upplýst, at umleið 1000-1200 skúlabørn javnan verða happað. Hetta er eitt stórt tal. So kunnu vit sjálvi rokna út, hvussu nógv kunnu skriva og siga sína søgu um teirra upplivingar.

Vit eru øll vitandi um, og hava verið tað leingi, at happening er ein veruleiki, og tí eru fakfólk av ymiskum slagi sett av myndugleikanum at arbeiða við trupulleikanum. Júst tí tørvar okkum eitt fjølbroyttari kjak við støði í royndum og opinleika.

Tá fólk siga frá upplivingum sínum um happening, eiga vit at fara væl um søgurnar. Júst hesar kunnu gera samfelagið meir opið fyri evninum. Tó eigur alt ikki at verða flokkað í ein bólki, tí tá kunnu søgurnar oyðileggja meir, enn tær gera væl. Dirvið hjá summum kann geva øðrum "ósekum" skuldakenslu fyri nakað, tey als ikki kenna seg aftur í.

Ikki komið á mál

Komið er ikki á mál, men um vit hyggja at londunum kring okkum, so er happening enn ein veruleiki fyri summum - sjálvt í Svøríki, har tað við lóg er bannað at happa. Hetta sigur okkum, at vit fara altið at arbeiða við hesum, og vit

eiga ikki at billa foreldrum ella næmingum inn, at happening er ein trupulleiki, sum fólkaskúlin einsamallur kann loysa. Hetta er ein sera samansett avbjóðing, sum allir partar mugu standa saman um. Politiski myndugleikin er eitt, men í skipanini er nógv gott fólk, og tað kann undra, at trupulleikin er so stórus, sum fólk siga?

Hvør spyr inn til søguna?

Vinkulin, har spurnartekin verður sett við søgurnar manglar veruliga. Hetta torir eingin at gera, tí hvør veit, um tað ikki er happening? Trupulleikin er nevniliga ótrúliga torførur, har eitt upplivilsi er eitt hjá einum og eitt annað hjá einum øðrum. Menniskju eru so ótrúliga ymisk, har summi eisini hava ymiskar avbjóðingar ella manglandi sosialar førleikar.

Fakfólk - hugsu her kanska serliga um lærarar - leggja stóra orku í arbeiðið sítt, sum alt meir gerst ein sosial uppgáva. Hetta kann við nøkrum fáum orðum ella reglum verða traðka undir fótum og geva eina keðiliga kenslu av meiningsloysi, tí tagnarskyldan avlagar eisini kjakið.

Trivnaður og virðing í fakligari skipan

Saman um tikið er tað trivnaður í fakligum umhvørvi, sum fremur tryggjar og nøgdar næmingar, har tað hevur stóran týdning, at næmingar við ymiskum avbjóðingunum fáa rættu hjálpin skjótast gjørligt.

Hugsu eisini, at neyðugt er við eini hugburðsbroyting hjá teimum vaksnu, sum ávirkar hugburðin hjá børnunum. Um vaksin hava virðing hvør fyri øðrum og fakligu skipanini, so ávirkar og broytir tað børnini.

Støðið á almenna kjakinum má gerast hægri, so tað verður eitt veruligt kjak við dýpd, har fólk oftari seta seg inn í støðuna, so evnið verður lýst frá ymiskum síðum. Um søgan stendur einsamøll, og alt verður flokkað sum sami trupulleiki, er torførari at menna verandi umstøður ella ítøkiliga at greina trupulleikan, sum sjálvsagt er neyðugt.

Yvirlýsing

Tað er ein landaskomm, at almennu pensjónirnar eru vorðnar so lágar, at ikki ber til at liva av teimum. Øll skulu liva og ikki bert ana. Vit krevja av okkara politikarum, at skipað verður so fyri, at allir pensjónistar fáa sømulig livikor. Vit krevja, at tey ið hava minst at liva fyri, fáa í minsta lagi 1.000 kr. eyka um mánaðan.

Eldradagurin 2013

Herálvur Jacobsen
formaður
v/ Føroya Lærarafelag

Forskúlar eiga at verða settir á stovn

Føroya Lærarafelag um forskúlar

Seinastu tíðina hevur nógv prát verið um forskúlar. Nakrar røddir eru fyri forskúlum, meðan aðrar eru ímóti. At tørvur er á einum øðrvísi tilboði til tey seks ára gomlu, enn tað, tey hava í dag, tykist semja tó vera um. Kommunur kunnu verða forskúlar á stovn við heimild í fólkaskúlalógini. Lærarafelagið hevur ta greiða støðu, at forskúlar eiga at verða settir á stovn, og at forskúlakunngerðin, sum Mentamálaráðið hevur gjørt uppskot til, eigur at verða lýst.

Í londunum kring okkum fara børn í skúla sum 6 ára gomul undantikið í Svøríki og Finnlandi, har tey fara í skúla sum 7 ára gomul. Í Svøríki og Finnlandi er forskúli sjálvboðin. Hóast tað ganga meira enn 90% av hvørjum árgangi í forskúla. Í Finnlandi, sum er tað landið sum ofta verður tikið fram sum fyrimynd, ganga 96% av 6 ára gomlu børnunum í forskúla.

Í Føroyum hava vit royndir við forskúla. Sankta Frans skúli hevur í mong ár skipað fyri forskúla, men seinastu árinu hava Leirvíkar skúli, og frískúlin Keldan og í fjør Skála skúli eisini skipað fyri forskúla. Tað eru greiðar ábendingar

um, at tey børn, sum hava gingið í forskúla, eru nógv betur fyri, bæði sosialt og fakliga, við skúlabyrjan, enn tey, sum ikki hava gingið í forskúla. Altjóða kanningar stuðla eisini upp undir hesar ábendingar.

Í samband við at forskúlar verða settir á stovn, metir Lærarafelagið, at tað er av alstórum týðningi, at tað eru útbúnir lærarar og námsfrøðingar, sum starvast í forskúlanum. Og at lærarar og námsfrøðingar fáa somu møguleikar til eftirútbúgving. Somuleiðis eigur normering av starvsfólki í mun til barnatalið at verða hóskað.

Lærarafelagið er av teirri áskoðan, at samstarvið millum fakbólkar barna hepnast best, um lærarar og námsfrøðingar í forskúlanum verða javnt stillaðir, hvat viðvíkur arbeiðsumstøðum.